

gény ugyanis a *Szalamandrák éjszakái*, legalább olyan fontos a(z ük-/déd-)nagyapa-nagyanya története, mint az apáé és az anyáé, az ő történetük az Anwar története is. Hazátlanságuk Anwar hazátlansága („Néhány generáció elég ahhoz, hogy megszokja az ember a hazátlanságot”), a nagyszülők városa, a gyerekkor helyszíne szimbolikus jelleggel bír: „egy ember akkor kezd öregedni – mondja az alig harmincéves Anwar –, amikor a gyermekora helyszíneiből nem marad semmi”. S talán ezért menekül Anwar a ledőzerolt Kolozsvárról Bukarestbe, idegennek lenni, ha csak ideig-óráig is, majd „haza-

térő migránsként” számba venni újra a gyerekkor egyes állomásait, regényt írni mindenből, ha már „az emlékezet nem pontos”, hogy az emlékezés révén meglelje – bármilyen közhelyesen hangzik is – hazáját. „Azt hiszem – olvassuk a regény végén –, a hazám én vagyok.” Nincs más dolgunk hát, mint hogy az amúgy nagyon talányosan végződő regény olvasásával fejest ugorjunk ebbe a furcsa olvasztótégelybe, amelyet Erdélynek hívnak, s a 20. század és gyerekkorunk történésein végigbarangolva néha átnézzünk a másik partra is. Márton Evelin regényét olvasva úgy tűnik, érdemes.

PAPP MÁTÉ

Boros Oszkár: „Weöresiáda”

Ráció, 2015

PAPP MÁTÉ (1987) Kecskemét

Weöres Sándor versvilága határtalan horizontú, szerteágazó szövegegységnek tűnhet olvasója számára, amelyben kedvére kalandozhat, ugyanakkor könnyen el is tévedhet az ember. Hangról hangra lépegetve vagy a szavak sodrásának engedve szinte egy pillanat alatt magával ragadhat mindenkit eme költészet ígéző ereje; aki pedig képes átbillenni a művek – a költő kifejezésével élve – *egyhullámú idejébe*, s ott a mélyére mer nézni a nem egy kritikus által felszínesnek, üresnek mondott Weöres-féle „nyelvjátékoknak”, nemcsak a *vers születésének* lehet részese, hanem önmaga átváltozásának is.

Boros Oszkár *„Weöresiáda”: A líranyelvi, filozófiai és zenei tradíció elemei a Weöres-életműben és annak utóéletében* című tanulmánykötete szintén szerteágazó interpretációs tevékenységről tesz tanúbizonyságot, miközben a szerző nem veszíti el a különböző értelmezési irányok és elemzési technikák vezérfonalát sem. „...a nyelv, azon túl, hogy – világlátásának, hagyományának köszönhetően – lehetővé teszi adott episztémé összetevőinek más és más kifejezési módját, a költőien lakozás ontológiai eseménnyel bíró természetét is magában rejt.” Amint az az iménti idézetből is kitűnik, a lírapoétikailag többrétűen vizsgált versnyelv középpontba helyezett – és nyilvánvalóan oda kívánczó – sokszólamúságának analízisét, illetve (a Heideggertől, pontosabban Hölderlintől kölcsönzött szókapcsolatból – a „költőien lakozásból” mint olyanból – kiindulva) a költői szellem létfeltáró készítésének természetrajzát kívánja adni Boros. Akkor is, ha a filozófiai tradíció, a történet- vagy vallástudományos háttér felől, illetve akkor is, ha verstani, esetleg

zeneelméleti módszerrel közelít az életmű felé; minden esetben figyelembe véve azt a – gyakran citált nyilatkozatokból, interjúrészletekből is kibomló – intenciót és koncepciót, amely az adott szövegrészlethez autentikusan kötődik.

Talán *A szerepjáték a kritikai korpuszban és a Weöres-gondolatrendszerben* című fejezetben követhető végig a legújyszerűbb és legérdekesebb gondolatmenet, amely szerint a Weöressel kapcsolatban minduntalan hangoztatott próteuszi verseszmény – avagy az alakváltó alkotói hajlam személytelenségbe hajló poétikája – nem kizárólag a lírai alanyon inneri szerzői személyiség identitásképzésének szempontjából lehet lényeges (sőt, ez a fajta elképzelés majdhogynem lényegtelen a szövegek valódi eredetét és indítástát tekintve). Ahogy azt a *Harmadik*, valamint *Negyedik szimfónia* részletes elemzése is alátámasztja, inkább a költői nyelv kulturális beágyazottsága, a hagyomány egyszerre szét- és összetartó elemeinek újraalkotása teszi a Weöres-verseket a teremtő képzelet megismételhetetlen jelenéseivé. „...feküdtem, és egyszerre csak határtalan nyugalom fogott el, mintha a lényem dimenziókhöz kötött részei egy pillanatra kialudtak volna bennem, időbeli személyiségem alól kivillant [...] a lény időtlen fundamentuma, mely nem »én« és nem »más«, hanem egyszerre azonosság, mindentől független és mindennel azonos abszolút létező...” (Weöres Sándor: *A vers születése*, 242–243. [B. O. kiemelt idézete]) A már idézett *egyhullámú idő* (amelyet a költő az egyik vele készült televíziós interjúban (*Weöres Sándor-portré*, rendezte: Zolnay Pál, https://www.youtube.com/watch?v=HTzdy3_XY5c))

az írás zavartalan éjszakai óráira vonatkozva említ meg) partjairól szemlélődve így végtelen tágasság tárulhat fel az olvasó és az értelmező előtt, hiszen ez az időtlenség tölti be – mondhatni, hozza létre – a versek mikro- és makroszkopikus térképezeteit is.

A költészet fentebb körülírt *örök pillanatát* – legálábbis annak szellemképét – érzékeltetni egy tudományos jellegű munkában rendkívül nehéz, a könyv szerzőjének mégis sikerül, leszámítva azokat az olykor szakzsargonral terhelt kitételeket, amelyek ugyan kötelező velejáráóinak tekinthetők egy kutatással és másodlagos irodalommal megalapozott dolgozatnak, mégsem mindig tesznek hozzá annyit egy-egy forrás-szöveg közvetítő „mederbe tereléséhez”, mint a lírapoétikai-recepciótörténeti referenciákon felülemelkedő meglátások. (Ez utóbbiak persze valószínűleg nem nyilatkozhatnának meg a felhalmozott tudásanyag szintetizáló újramondása, feldolgozása nélkül.) Ami a felhasznált szakirodalmat, a versidézeteit, illetve a szerzői szövegegységek arányait illeti, kellő érzékenységgel van strukturálva és „ritmizálva” a kötet, mintegy formájában is idomulva tárgyához, valamilyen módon igazodva ahhoz a „metaformához” is, amit Pílinzsky a művek formán túli formájaként, ugyanakkor legbelsőbb lényegként határoz meg (amelyet sem túlírni, sem alulstilizálni nem szabad). Különös módon rímelt erre az egy interjúban (egyébként mellékesen) elhangzó, megvilágító erejű megjegyzésre (*Lírai beszélgetés Pílinzsky Jánossal*, rendezte és a költőt kérdezte: Maár Gyula, fényképezte: Koltai Lajos, <https://www.youtube.com/watch?v=IQsyQl7JRv8>) a következő, a szerző által is szóvá tett Arany János-szövegrészlet: „Idom alatt [...] nem csupán a külső formát (például költeményben a versformákat), hanem ama benső, ama lényeges formát is kell értenünk, mely szerint például eposz és ballada már bensőleg különbözőképpen alakul” (Arany János: *Széptani jegyzetek*, 285. [B. O. kiemelt idézet]). „Vagyis a jelentés nem pusztán az adott írásmű lexikai elemeinek összességéből adódik, a formát pedig nem szabad úgy elgondolnunk, mint a tartalom külsőleges öntötégelyét. A költői alkotás mint értelemegész (József Attila) csak úgy teljesezhet ki, ha számolunk a formai tradíció jelentésképző erejével, valamint a forma és a hozzá tartozó poétikai eszközök, sok esetben a ritmus gondolatot (Arany szóhasználatával: eszmét) megelőző, azt megindító természetével” – teszi hozzá Boros, aki Arany esztétikai szemelvényeiből kiindulva megannyi szövegközeli (főleg verstani) elemzéssel próbálja rekonstruálni „*Weöresiadá*” magásra ívelő boltozatait.

Első pilléreként a filozófiai tradíciót veszi szemügyre mint Weöres lírájának egyik legfontosabb építőelemét, pontosabban talapzatát. Az ehhez kapcsolódó filozófiatörténeti párhuzamok (előtérbe helyez-

ve a keleti bölcseletet) közé beszüremkednek a későbbi fejezetek szorososan verstani-ritmikai fejtegetései, nemcsak látenszen, hanem szövegszerűen is jelezve azt a szerzői elgondolást, amely a versek verbális „hangzóságát” olyan elidegeníthetetlen komponensnek tartja, amely majd minden esetben a költemények tartalmi foglatásával egy szinten alakítja a műveket. A *Retorika és versritmus* fejezet már kifejezetten az említett szövegközeli vizsgálódást alkalmaszta ahhoz, hogy a szerző ars poeticájának körülírásán túl szemléltesse Weöres írásmódjának jellemző fordulatait, felfejtve jó pár eddig kevésbé kiemelt vagy eleddig rejtve maradt „ritmikai üzenetet”. Mint arra Boros egy helyen rámutat, bár a recepcióban számtalan utalás található az életmű zenei ihlettségére, szinte egyetlen interpretátor sem foglalkozott következetesen az ütemezéssel mint jelentéstágitó eszközzel. Ebből a szempontból Boros Oszkár értelmezései hiánypótlóak, következtetései pedig megfontolandóak, sőt továbbgondolhatóak a korpusz más darabjainak kontextusában is.

Termékeny kérdéseket vet fel a kötet utolsó fejezetének (*Az erotikum mint az értelmező olvasásra való felszólítás metaforizációja: Psyché*) egyedi, ugyanakkor kissé rövidre zárt gondolatmenete is. „Számomra úgy tűnik, hogy a nagy narratívák eliminációjának posztmodern állapotát megelőző Weöres-szöveg éppen a megértésre törekvő beállítódás fel nem adhatóságával ellensúlyozza a klasszikus hermeneutikai alapállás ellehetetlenülésének megdöbbentő tapasztalatát.” Azon kritikai megállapítások tükrében, amelyek szerint a hajdani csöngői csodagyerek egyes érett fővel írt munkái az értelmetlenség vagy az üres nyelvjáték jegyében születtek, kifejezetten érdemes vizsgálat alá vonni a *Psyché* poétikai szintézisét vagy azt a jelenséget, amely – egyfajta alkotó újraolvasásként – a kortárs költők parafrázisaiban érhető tetten. „Weöres poétikai gyakorlata, verseinek hangzósága, ritmikusága tehát nem kizárólag az adott szöveg szemantikumának megkerülhetetlen része: az ezredforduló magyar költészete éppen ebben találta meg a modernség után megtapasztalt jelentésszóródással szembeni kapaszkodót.” Kovács András Ferenc és Parti Nagy Lajos néhány versén keresztül érvel Boros a Weöres-féle szövegképzés és nyelvteremtés kimeríthetlensége mellett, egyszerre tételezve a mesterművek továbbbírasi lehetőségeit és folytathatatlanságát. A versek folytonossága mindenképpen tovább él az utókor számára; bárki felfedheti eredetét, „ráolvashatja” sorsát, elrejtheti képét „*Weöresiadá*” tűnékeny és sziklaszilárd jelenéseiben, hogy aztán könnyen elheverjen a boltív alatt elszórt szalmán, *évezredek fáradalmát kipihenni*.